

Marxista szellem a mai jugoszláv gazdaságban

Politikai gazdaságtan és tartós gazdasági fejlődés

A szocialista társadalmi-gazdasági viszonyok öngazgatású rendszerének kiépítése hazánkban egy hosszú, már csaknem két évtizede tartó folyamat. Ebben az időszakban az öngazgatás meghonosodott, és ma hazánkban a szocialista rendszer társadalmi magva, e szerint pedig a munkás a társadalmi tulajdonná vált termelő eszközök adta feltételek mellett a társadalmi és gazdasági viszonyok alaphordozója. A társadalmi-gazdasági fejlődés jelen feladatai meghatározzák a társadalmi tevékenység következő időszakra szóló fő irányvonalait. E feladatok megoldásához elengedhetetlenül szükségesek a társadalom szociális, de különösen anyagi alapjában történő dinamikus változások. Mindennek az öngazgatásos rendszerből kell erednie és a társult munka szerepének figyelembevételével. Hazánk eddigi fejlődésének tapasztalata egyértelműen rámutatott arra, hogy a politikai gazdaságtan jelenlegi és távlati célkitűzései között összehangoltabb és átfogóbb viszonyt kell teremteni, hogy állandó, tartós anyagi és társadalmi fejlődést biztosíthassunk.

A mai időszak egyik kulcsfontosságú feladata a bővített újratermelés nyitott kérdéseinek megoldása. A bővített újratermelésnek egy teljesebb és tartósabb rendszerré kell válnia, amelyben a társult munka közvetlen termelői az alaphordozói a jövedelem és a felhalmozás meghatározásáról és alkalmazásáról szóló határozatoknak. Jelentős a gazdasági ágazatok helyzetének kérdése az elsődleges és másodlagos elosztásban, az eszközök szabad körforgását biztosító feltételek, valamint az árakkal és a társadalmi-gazdasági fejlődésben való közös vállalkozásokkal kapcsolatos társadalmi megállapodások és öngazgatói egyezmények összehangolása is.

Marx módszere a tartós és kiegyensúlyozott gazdasági fejlődésről

A gazdaság mai fejlődésmélete különös figyelmet szentel azoknak a kérdéseknek, amelyek a legtágabb értelemben vett gazdasági fejlődéssel foglalkoznak. Az eddig elmondottak alapján állíthatjuk, hogy a marxista politikai gazdaságtan alapján véve a fejlődés elmélete. Marx a gazdasági fejlődésről

szóló elméleti elemzésének általános jellege abban van, hogy a gazdasági fejlődést úgy tolmácsolja, mint társadalmi-gazdasági fejlődést, azaz mint a társadalmi-gazdasági viszonyok újratermelését, amely az anyagi termelés fejlődési folyamatában szüntelenül változik. Éppen ezért mondjuk, hogy Marx fejlődésanalízise dinamikus és hosszútávú, elemei alapján pedig általános is, illetve teljes. Marx az újratermelés általános vizsgálatakor elsősorban a tartós és kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés anyagi feltételeit elemezte. Marx vizsgálódásainak jelentős tényezői a termelés anyagi és értékbeli szerkezetének egyes elemei között levő törvényszerű viszonyok, amelyek a felhalmozó szabályos folyamatára hat, és ezen az alapon növelik a termelést és annak realizációját. Tudjuk, hogy Marx a szocializmusban történő gazdasági fejlődés általános elemzésével foglalkozik, azt a fejlődést tartósnak és kiegyensúlyozottnak, azaz arányosnak tekinti, és tudjuk, hogy az adott problémához való ilyen jellegű hozzáállás az elvonatkoztató elemzésből ered. Szükséges kihangsúlyozni, hogy Marx a szocializmusban végbemenő belső problémák elemzésébe nem mélyedhetett bele, hiszen Marx inkább ezen mozgás lehetséges megjelenési formáiról beszél, miközben szem előtt tartotta a kapitalizmusban végbemenő hasonló mozgásokat (ezekkel szemben bíráló álláspontra helyezkedett).

A gazdasági fejlődés dinamikájának értékelésénél Marx az újratermelésről szóló elemzéséből indult ki, miközben különös figyelmet szentelt az elemzési feltételeknek és az elméleti keret kidolgozásának. Marxnál a termelés lehetséges iramának szempontjából a bővített újratermelés a felhalmozás függvénye. Emellett Marx felhalmozása nagysága mellett a felhalmozás szerkezetét is döntőnek tartotta. Marx a bővített újratermelés problémáját minden alkotó elemében alaposan feldolgozta, mindenekelőtt átfogóan illusztrálta az egyszerű és bővített újratermelést vázlatjaiban. Mivel Marx számára különösen fontos volt az újratermelési folyamat általános törvényszerűségeinek feltárása, ezért elvonatkoztatott elemzést alkalmazott, olyan feltételezéseket vezetett be, amelyek az elemzést egyszerűbbé tették. Így például kizárja a nemzetközi gazdasági cserét és feltételezi, hogy a tőke forgási száma egy valamint, hogy mindjárt a következő évben átvivődik a tőke teljes értéke az új termékre, — ezek a feltételezések csak egyszerűbbé teszik az elemzést, de az elemzés jelentőségét semmiképpen sem kisebbítik.

Marx újratermelésről szóló elmélete döntően befolyásolta a szocialista államok gazdasági elméleteinek alakulását, de különösen hatott a szocializmus gazdasági elméletére. Az eddigi megállapításainkban meghatároztuk Jugoszlávia gazdaságtanának kutatási tárgyához való alapvető hozzáállást. Jugoszlávia gazdaságtana a gazdasági szerkezetet, gazdasági rendszert és Jugoszlávia gazdaságpolitikáját tanulmányozza. A gazdasági szerkezet és a gazdasági rendszer képezi a társadalom, az összes gazdaságban történő működésének gazdasági és jogi alapját. A termelési viszonyok és az anyagi feltételek határozzák meg a gazdaságpolitika általános feladatait. Míg a gazdasági rendszer meghatározza a gazdaságpolitika minden hordozója számára az általános jogokat és kötelezéseket. Mindemellett a társadalom gazdasági szerkezte szüntelenül változik, a szocialista társadalomban pedig különösen ki van téve a dinamikus változásoknak, amelyek a fejlődés egy meghatározott pontjában a teljes gazdasági rendszer vagy a gazdasági rendszer egyes területeinek megváltozásához vezetnek. Jugoszlávia gazdaságtanának fontos jellegzetességei (ezek különböztetik meg más gazdaságtanoktól) a következők: A termelő

eszközök társadalmi tulajdonban vannak, árutermelés folyik, a termelés tervszerű irányítása a munkások anyagi és kulturális életfeltételeinek folytonos javítása céljából, a munkások öngazgatása a gazdasági vállalatokban. A gazdaságpolitika, mint a társadalom a gazdaságban történő szervezett működése fokozatosan alkalmazkodik az öngazgatású társadalom szükségleteihez azzal a céllal, hogy megváltoztassa a társadalom felépítését, anyagi szerkezetét.

Beruházási politika és tartós gazdasági fejlődés

A fejlettség megvalósított foka és a társadalom gazdasági és szociális szerkezetében beállt változások alapján az öngazgatásért vívott harc negyedévszázados évfordulója után elmondhatjuk, hogy az anyagi és kulturális elmaradottság következményeinek felszámolása és az öngazgatásos szocializmus gazdasági alapjának megteremtése a marxista eszméken és eszmei álláspontokon alapszik. Jugoszláviában egy olyan méretű gazdasági és társadalmi fejlődésről beszélhetünk, amelyet más országok öt-hat évtized alatt értek csak el. Jugoszlávia nagy gazdasági fejlődése gyorsabb volt a világtátlagnál, valamint a fejlett és fejletlen országok fejlődésénél is. Ilyen eredményeket a gazdasági fejlettségben nagy beruházási eszközök nélkül nem lehetett volna elérni, és akkor sem, ha az anyagiak nem a progresszív erők kezében lettek volna és nem az igazi helyre utalják. A gyors társadalmi és anyagi előrehaladás pozitívan hatott az ősszipar fejlődésére. Mindezek az eredmények Jugoszlávia munkásosztályának érdemei, amik egyben igazolják Marx gondolatait. Jugoszlávia munkásosztálya elfogadta a marxista eszméket és kimutatta az öngazgatásos szocialista rendszer előnyeit. Marx azt mondta, hogy a szocialista forradalomnak a munkások számára teljes mértékben biztosítania kell a termelő eszközök feletti ellenőrzést, miközben a munkásosztály a munka felszabadulásának alanya. Ezt Jugoszláviában a gyakorlatban is alkalmazták. A következő időszakban hazánkban óriási kérdéseket kell megoldania: 1) a gazdasági bizonytalanság okainak elhárítása, 2) a kihasználatlan gazdaságok problémájának megoldása. A fejlettség mai foka a munkásosztály óriási tapasztalatán, a munkaerő gazdagságán, a szakkader nagy létszámán, az iskolázottság fejlett rendszerén, stb. alapszik.

A következő időszakban külön figyelmet kell szentelni a beruházási eszközök befektetésének, azaz figyelmet kell fordítani a gazdaság felhalmozó-képességére, a felhalmozás pótforrásainak igénybe vételére, elsősorban azokat a formákat kell alkalmazni, amelyek a belső tartalékokat ésszerűen használják ki. A polgárok eszközeit takarékbetét által kell összegyűjteni és a felhalmozásra irányítani, a gazdaság tartalékalapjaira is különös gondot kell fordítani. Hogy ezt mind megvalósíthassuk, feltétlenül javítani kell a beruházások szerkezetét. A fejlődéspolitikát a következő 10—15 évben a beruházások egészen más szerkezete jellemzi, hiszen ebben az időszakban a régi, visszamaradt szerkezeti problémákat kell megoldani, és új befektetéseket elvégezni. Ezért szükséges, hogy a mezőgazdaság nyersanyagalapjának és más kategóriáknak, amelyek hosszabb időre relative nagy beruházási eszközöket kötnek le, közös hosszútávú fejlesztési programot határozzunk meg, hogy megtaláljuk a legésszerűbb megoldásokat e tevékenységek fejlődésére. A következő időszakban arra kell törekedni, hogy lerövidüljön ezeknek az ágazatoknak aktivizációs periódusa a beruházás és a termelés kedvező viszonyainak létre-

hozásában. Hazánk hatalmas kihasználatlan forrásokkal rendelkezik, amelyek teljes gazdasági valorizációja jelentős feltétele a gazdaság gyors és összehangolt fejlődésének. E feladatok megvalósításáért sok pozitív lépést tettünk. Ebből láthatjuk, hogy a tartós gazdasági fejlődés legfontosabb eleme a feladatok végrehajtásában alkalmazott gazdaságosság és ésszerűség. Ennek a feladatnak nálunk nagy jelentőséget tulajdonítanak, az egész ország a gazdaság megszilárdításáért és a gazdálkodás kifizetődöttségéért küzd. Arra kell törekedni: úgy dolgozzunk, hogy a legnagyobb mértékben hozzájárulhassunk társadalmunk stabilizációs intézkedéseibe.

A stabilizációs intézkedéseknek gazdasági és politikai jelentőségük van. Ezért teljes joggal állíthatjuk, hogy a mi gazdasági viselkedésünk politikai tudatunkat fejezi ki. Az egész társadalom a gazdasági stabilizációra törekszik, ez a JKSZ számára is alapvető célkitűzés. Minden tervünket tehát, minden pénzbeli befektetésünket át kell járnia a gazdasági stabilizáció szellemének. Ez azt jelenti, hogy minden dinárt ésszerűen és tervszerűen kell felhasználni. Hogy ésszerű gazdaságot valósítsunk meg mindenütt, minden dinárt számon kell tartani. A jól felállított és jól irányított szisztematikus megoldások alapfeltételét képezik ennek. Úgy véljük, hogy ez most kulcskérdésnek számít nálunk és ezért fontos a jövőbeni tervezésünket úgy beállítani, hogy a pénzügyi mutatók jelezzék a fogyasztás minden formáját. Alaposabban fel kell dolgozni a pénzbeni eszközök költségmutatóit, hogy az összesítő számlákon aztán fel tudjuk mérni milyen mértékben voltunk gazdaságosak. Semmiképpen sem volna szabad az év végéig várni és csak akkor megállapítani hogyan használtuk fel az egyes eszközöket, és mit értünk el általuk. A beruházási eszközök befektetési folyamatát tervszerűen kell elemezni.

Pénzügyi és kölcsönpolitika és a tartós gazdasági fejlődés

Egyrészt hogy a társadalmi újratermelés és az elosztás folyamatát megfelelő mennyiségű pénzzel láthassuk el, másrészt hogy kompenzáljuk a bankházakon kívüli pénzre való hatásokat, egész sor pénz- és kölcsönügyi intézkedést kell végrehajtani. Ezek összessége képezi a monetáris- és kölcsönpolitikát. Az intézkedéseknek olyan tényezőkből kell eredniük, amelyeknek hatásuk van a pénzre. Ebben az értelemben a politika az egyes gazdasági célok megvalósításához szükséges intézkedések összegét jelenti. A pénzügyi és kölcsönpolitikát elsősorban a társadalmi-gazdasági rendszer határozza meg, de más tényezők is kihatnak rá, pl. anyagi, történelmi stb. sajátosságok. Marx az átmeneti időszak kölcsönrendszeréről azt állította, hogy a kölcsönrendszer a tőkés termelési módból a társult munka termelési módjába való átmenetben hatásos emeltyűként szerepel, de mégis a termelés módjának több más szerves függvényével együtt hat.

A jugoszláv pénzügyi- és kölcsönpolitika célja, pénzegységünk hazai és külföldi értékének biztosítása valamint a devizaárfolyam rögzítése. Ebben az értelemben pénzügyi és kölcsönpolitikánk nagy örefeszítéseket tesz, hogy biztosítsa az összefogyasztás optimális nívóját. A pénz a gazdasági életben betöltött szerepét Marx világosan megmagyarázta. Marx újratermelési elméletéből következik pénzelmélete is. A pénzzel kapcsolatos problémák össze vannak kötve az újratermelés problémáival. A pénzt és a pénz forgását reális gazdasági mozgások határozzák meg, mégis a pénznek meghatározott

önállósága van. A pénz összefoglalja a fennálló viszonyokat és hat rájuk. Marx rendszerében a pénztényezőnek elsősorban megengedő szerepe van, létezése elengedhetetlen, hiszen nélküle egyes viszonyok nem jutnának kifejezésre. Marx újratermeléséről szóló elméletéből világosan kitűnik, hogy nem elegendő meghatározott használati eszközökkel rendelkezni, szükséges, hogy azok, akik szükségleteinek kielégítésére szolgálnak, ezek a használati értékek, pénzeszközökkel rendelkezzenek. Ugyanígy fordítva, nem elegendő pénzeszközökkel rendelkezni, szükséges, hogy megfelelő használati értékek is elő legyenek állítva. Marx tehát a termelés és az elosztás reális viszonyaiból származtatja a gazdasági mozgások, sőt az árváltozások okait is. A pénzügyi politikát és a pénzmozgásokat tehát alapjában véve a társadalmi termelésben és elosztásban végbemenő reális mozgások határozzák meg. Marx magyarázata, miszerint a felbomlott egyensúly a termelés valamint a személyi fogyasztás és felhalmozás között levő felosztás viszonyából ered, nem vonja kétségbe a politika jelentőségét. Ezért ki kell hangsúlyozni, hogy Marxnál a pénztényező nem csak mint „engedményező” tényező szerepel, annál több. Marx azt a tényezőt úgy állítja be, mint amely erősen hat minden viszonyra a gazdaságban. Marx így elemezte a pénz hatását a felbomlott egyensúlyra:

„Mínthogy a termelőtőke elemeit folyton elvonják a piacról és helyettük csak pénzgyenértéket dobnak piacra, nő a fizetőképes kereslet, anélkül, hogy saját maga a kínálat bármiféle elemét szolgálhatná. Ezért mind a létfenntartási eszközök, mind a termelési anyagok ára emelkedik.”

Az árutermelésben az áruban megtestesült munka társadalmi jelleget kap. A munka társadalmi jellege az áru árában jut kifejezésre. Az áruk árainak realizálásához meghatározott mennyiségű pénzre van szükség. A forgalmi eszközként funkcionáló pénz tömege kisebb vagy nagyobb nagyság lehet. (Az egyensúlyban, de az egyensúlyon kívül is.) A pénz tömegének eltérése a pénz értékétől magában hordja a válság magvát.

Marx ezzel kapcsolatban ezt mondja:

„Ezért az, ami pénzpiaci válságként jelenik meg, valójában magának a termelési és újratermelési folyamatnak a rendellenességeit fejezi ki.” (Marx: A tőke, II. kötet, 290 old. Kossuth Kiadó, Budapest, 1967.)

Annak ellenére tehát, hogy Marx egyensúlyelmélete általános érvényű és hogy a pénzügyi egyensúlyt az újratermelésből származtatja, számon tartja mégis azokat az eseteket, amelyek ezektől a viszonyoktól elválaszthatóak.

Marx elmélete szerint a pénzügyi bizonytalanság (néhány kivétellel, rövid időre) mindig a gazdasági kiegyensúlyozatlanság következménye. A pénz gyengesége mindig a gazdaság gyengeségének következménye, vagy a gazdasági stagnációé, vagy pedig a hirtelen gazdasági terjeszkedésé. Függetlenül a valódi válságtól, a gazdaság gyengesége és a pénzügyi bizonytalanság is hathat. Így a pénz gyengesége is tárgya lehet a gazdasági fejlődésnek, amikor a gazdaság gyengesége nem a stagnálást és a gazdasági hanyatlást jelzi. Kétségtelen, hogy a mi tervszerű, szocialista gazdaságunkban a pénzügyi- és kölcsönpolitika kérdése és célja a társadalmi tervek alkotó eleme kell hogy legyen, különösen azokban a részekben, amelyek meghatározott politikai-gazdasági célok elérését irányozzák elő. Az ilyen politika céljait a társadalmi tervezetekben úgy kell megfogalmazni, hogy azok mindenekelőtt a következő időszakra érvényes optimális gazdaságzilárdítás feltételeit jelentsék. Továbbá fontos, hogy a pénzügyi-kölcsön kifejezésre vonatkozzanak a hatások és mozgások,

amelyek döntő fontosságúak a forgalomban levő pénz és kölcsön szükséges tömegének szabályzásához. Ez azt jelenti, hogy a pénzügyi és kölcsönpolitikának és céljainak összefoglalása a társadalmi tervezetben, valamint az ebből eredő feladatok — amelyek érvényesek hazánk bankintézményeire — kettős jellegűek.

1. A tervnek a kölcsönzési és bankviteli mozzanatoknak az a részét kell összefoglalnia, amely a gazdasági tevékenység tervezett és megvalósított színvonalát biztosítja, továbbá biztosítja a társadalmi termék ezen nívón történő össztermeléséhez és elosztásához szükséges pénzt és kölcsönt. A pénzügyi és kölcsönpolitika céljai ennek megfelelően adottak az össztermék előreirányzott mozgásai által, valamint olyan normák által, amelyeket a tervezet irányoz elő.

2. A tervezetnek a pénzügyi- és kölcsönpolitika céljait és feladatait meg kell határoznia. Ez azért fontos, mert a pénzügyi és kölcsönpolitika aktív tényezője és hordozója a politikai-gazdasági célok megvalósításának. A pénzügyi és kölcsönpolitika elősegíti a gazdasági fejlődés gyorsulását. Egyszerűbben mondva, ez a meghatározott tevékenységből eredő kölcsönzések politikájának a problémája. Vagy a bankkölcsönök azon részének kérdése, amelyek kapcsot képeznek a pénzügyi és kölcsönpolitika és a beruházási politika között, ha ezt a két politikát úgy tekintjük mint az ország gazdasági fejlődésének és anyagi termelőeri fejlődésének tényezőjét. Ha ily módon a társadalmi tervezetben összekapcsoljuk a pénzügyi- és kölcsönpolitikát és a gazdasági stabilizációra vonatkozó elemeivel, eljutunk a politika megvalósításához. A pénzügyi- és kölcsönpolitika intézkedéseit, illetve a kölcsönzési politika mint a társadalmi tervezet részének céljait, úgy kell meghatározni, hogy azok biztosítsák a következőket: a) a termelési folyamatot ellássák megfelelő mennyiségű kölcsönrel, b) hogy e feladatának megvalósítása közben megszüntessen minden bankon kívüli tevékenységet.

A pénzügyi- és kölcsönpolitika céljainak másik csoportja a bank- és kölcsönrendszer szerepét képviseli. Ez azért fontos, mert a bank- és kölcsönrendszer a társadalmi tervezetben megfogalmazott gazdasági politika céljainak megvalósításában aktív tényezőként szerepel. Ebben a részben a pénzügyi- és kölcsönpolitikát úgy kell megfogalmazni, hogy korrigálni lehessen őket olyan esetekben, amikor a megfelelő mutatók a korrekció szükségét jelzik. A pénzügyi- és kölcsönpolitika közvetlen hatása a gazdaság szilárdságának megingatására annál inkább kifejezett, minél pontatlanabbul van a pénzügyi- és kölcsönpolitika megfogalmazva elsődleges feladatára, azaz nem tudja a szükséges mennyiségű pénztömeget és kölcsönöket biztosítani. Minél kevésbé meghatározott ez a szerep, azaz úgy van megfogalmazva, hogy az újratermelési folyamatot nem tudja ellátni megfelelő mennyiségű pénzzel és kölcsönrel, ezzel parhuzamosan jelentkezik a fizetőképes keresletet kielégítő kiegészítő jellegű pénz és kölcsöntömeg, amely közvetlenül hat a jövedelem elosztására, de ugyanakkor ez a jövedelem nem az eredeti elosztásból ered. Ez azt jelenti, hogy a pénzügyi- és kölcsönpolitika megingathatja a gazdasági rendszer szilárdságát. Nálunk ez a veszély teljes mértékben fennáll. Ezért rendkívül fontos, hogy világosan meghatározzuk a bankkölcsönök szerepét, hogy ezáltal megakadályozzuk gazdaságunk szilárdságának megdöntését. A Nemzeti Bank szerepe az ügyviteli bankokéhoz viszonyítva, nem lehet olyan jellegű, hogy csak leszámítolja az ügyviteli bankok váltóit és ne mélyedjen bele azok kölcsönpolitikájának lényegébe. Ezért a bankok hitelrendszerét a mi viszonyaink között

közvetlenül a gazdaságilag és társadalmilag elismert árutól kell függővé tenni, és csak olyan mértékben, amennyiben a kölcsönpolitika a gazdasági fejlődés gyorsulásának aktív tényezőjeként szerepel. Ez a rész a társadalom szigorú ellenőrzése alatt áll és e politika eredményeit jól kell megfizetni.

Káderpolitika és gazdasági fejlődés

E század közepén a társadalmi tudományok óriási léptekben fejlődtek, ennek köszönhetően a kutatások tárgya az ember lett, azaz a termelés személyi tényezője. Ezzel a fejlődéssel együtt bizonyos túlzások is jelentkeznek, már ami a termelékenység növekedését illeti. Ismeretes a tény, hogy az ember a munka minden formájában jelen van, ezért az embert semmiképpen sem külön tényezőként említjük, hanem a termelés létrehozójaként és a fejlődés hordozójaként. Ezért a fejlődés célszerűségét is csak az ember szemszögéből vizsgálhatjuk. Így világosan kitűnik a káderpolitika jelentősége a távlati fejlődésben. Ez érvényes a munkaközösségre és az egész társadalomra is. Minden fejlődés mozgásokat és változásokat foglal magába, ezért a fejlődést figyelmesen kell kísérni, különböző előrejelzéseket kidolgozni és azokat meghatározott irányban működtetni. A gazdasági fejlődés számára jelentősek a termelés anyagi és személyi tényezői, valamint a társadalmi feltételek is. Lenin a munka-termelékenység növekedésének feltételeit külön kihangsúlyozta és az anyagi bázist közvetlenül összekapcsolta a lakosság kultúrnívójának emelésével, a munka intenzitásának növelésével és a munka jobb organizációjával. Marx a munka társadalmi gazdaságtanának fejlődését modern formában magyarázta meg. Ezt írta: „A munka termelőerejét sokféle körülmény határozza meg, többek között a munkások egészségének átlagos foka, a tudománynak és technológiai alkalmazhatóságának foka, a termelési folyamat társadalmi kombinációja, a termelési eszközök terjedelme és hatóképessége és a természeti viszonyok*. Szemmel látható tehát az ember szerepe a termelési folyamatban. Marx elmélete szerint a munkafolyamat egyszerű mozzanatai a következők: a) a célszerű tevékenység, vagyis maga a munka, b) a munka tárgya és c) a munka eszköze. A szocializmusban az emberek összetevékenységének célja a szükségletek kielégítése. A lakosságnak azonban nemcsak fogyasztó szerepe, hanem termelői funkciója is van ahol „A munka mindenekelőtt olyan folyamat, amely ember és természet közötti megy végbe, amelyben az ember saját tettével közvetíti, szabályozza és ellenőrzi a természettel való anyagcseréjét. A természeti anyaggal az ember maga is mint természeti hatalom lép szembe.”***

A lakosság a fogyasztásban, a termelésben és az igazgatásban betöltött szerepe által fontos tényezője a gazdasági fejlődésnek. Ezért ezt a lakosságot, azaz egy terület minden munkását — akik különböző szakképesítéssel rendelkeznek — szakkádernek nevezzük. A szakirodalomban gyakran magát a munkaerő fogalmát a szakkáder kifejezéssel helyettesítik. Így a szakkáder és az anyagi források együtt képezik a társadalom termelőerejét egyúttal a termelő- és gazdasági tevékenység fontos alkotó elemét is jelentik. A szakkáder mint társadalmi-gazdasági kategória a társadalmi-gazdasági mozgások kifejezője, s nagysága a gazdaság fejlettségétől és demográfiai tényezőktől függ.

* Marx: A tőke, I. kötet, 46. oldal. Kossuth Kiadó, Budapest, 1967.

** Marx: A tőke, I. kötet, 168. oldal. Kossuth Kiadó, Budapest, 1967.

A szakkáder termelői és fogyasztási funkciójában jelentős hatást gyakorol a gazdasági fejlődés iramára és így a társadalmi-gazdasági fejlődés alapvető tényezőjévé válik. A szakkáder alkalmazásának emelkedése a politikai és termelési életben, valamint a fejlett közvetlen demokrácia növeli a szakkáder-hatást a fejlesztésre. Mindenki előtt ismeretes, hogy az emberek hatása az állam politikájára csak demokrácia által érhető el. Olyan demokrácia által, amelyet maguk az emberek harcoltak ki forradalmak és szüntelen társadalmi átalakulások útján. Ezeket az átalakulásokat a munkások idézték elő, a bennük vetett hit pedig óriási volt. Ezt tapasztalhatjuk az igazságos forradalmaknál, a tudósoknál és az egyéni alkotóknál.

Maxim Gorkij egyike volt azoknak, aki hitt az emberekben és az önzetlen emberiségben még akkor is, ha az emberek másként viselkedtek. Állította, hogy az emberek alapjában véve jók, csak a körülmények gátolják őket abban, hogy jobbak legyenek. Gorkij számára az emberi érték mindenek felett áll. Hitt az emberekben és a proletár szolidaritásban. Ezt írja: „Ember, milyen büszkén hangzik.” Elítéli a önzést, azt állítja, hogy nem lehet egy ember számára szép, amíg minden ember számára nem az. Ezért az emberek között köröket keres.

A technikai fejlődés elemeinek szerkezetében legfontosabb hely a szakkáder minőségének jut, amely a képzés színvonalában, a képességben és a tapasztalatban fejeződik ki. A munkásönigazgatás általános képzést igényel. Csak azáltal érhető el fejlettebb társadalmi viszony. A szakkáder képzése Jugoszlávia iskoláztatási rendszerének sajátossága. A központi tervezés időszakában a közgazdászok feladata a tervek és a nyilvántartások direktív-rutin munka elvén való elvégzése volt. Az analitikus munkát pontosabb meghatározott mutatók alkalmazására korlátozták. A közgazdászok tudományos munkáját a központilag irányított gazdasági rendszer korlátozta, így nem juthatott kifejezésre az alkotói szellem. Az állam gazdasági funkcióinak decentralizálása és az önigazgatás bevezetése után, a tudományos munka a jugoszláv gazdaságtannak kutatására irányult. Ez a kutatás azonban csak az utóbbi időben kap elméleti-analitikus jelleget. A képzési színvonal tehát igen különböző, mégis a szakkáder egységes szabályozásának fontos tényezőjét képezi, általa kimutathatjuk az önigazgatásban való részvételt is. A szakkáder egységesítése után kialakul a szolidaritás érzete is. A szolidaritás lehetőséget nyújt az egyénnek, hogy a többiekkel együtt a jövőt biztosabbá tegye és a gazdaságot megszilárdítsa.

A tartós gazdasági fejlődés számára nemcsak magas- és középfokú szakképzés a fontos, szükség van magas szakképzett és szakképzett munkásokra is. A csoportban potenciális szakemberek vannak, de ezt a gyakorlatban be is kell bizonyítani. Mindezek a termelést és a gazdálkodást hatékonyabbá teszik azzal a feltétellel, hogy a szakkáder összetétele összhangban van a munkahelyek követelményeivel. Ebben a rendszerben a tudomány és gazdaság közötti kapcsolat magában hordja a problémák megoldásának lehetőségét. A kapcsolatok rendszerének nem megfelelő kiépítése a felelős a helyzetért. Korábban külföldi szaktudást alkalmaztunk, ez pedig sokkal nagyobb kiadásokat vont maga után, mint amennyi költséget jelentett volna a hazai tudományos potenciál kiképzése.

Joggal állíthatjuk, hogy a szakkáder a további fejlődés határértékű és döntő fontosságú tényezőjét képezi. A szakkáder jelentősége a munkások önigazgatásos rendszerében fejeződik ki, ahol a munkás a társadalmi viszonyok és a ter-

melőerők alapvető hordozója. A munka társadalmi kombinációját nem csak a termelés növekedésének szempontjából kell vizsgálni. A termelőt úgy kell tekinteni, mint a termelő eszközök igazgatóját és mint a termelés legfontosabb eszmei szervezőjét. Az öngazgatásos rendszer az embert minőségileg új helyzetbe helyezte. Ez pedig a termelési viszonyok változását igényli, az emberi munka humanizációját és nem csak az öngazgatás nívóján, hanem az irányítás nívóján is, hiszen különben ellentétek jönnek létre. A személyiség kifejezésre jutását csak úgy érhetjük el, ha az ember szerepe a döntéshozatalban és az irányításban párhuzamosan növekszik, a munkában pedig kifejezésre jut akarata és képessége.

A szakkáder szerepéről és fontosságáról alkotott vélemények sokban megváltoztak. Bebizonyosodott, hogy nem a pénz az egyedüli mozgató erő a munkafolyamatban. Ez egyidejűleg jelenti a tőkés elvetését is, miszerint a munkásokat a termelésért és nem a gondolkodásért fizetik. A munkás ma „homo oeconomicus” lesz, mert kiharcolta, hogy úgy tekintsenek rá, mint társadalmi lényre. Marx szerint a társadalmi ember a társadalmi viszonyok összessége.

A termelés technikai oldaláról vizsgálva a szakkáder problémája sokkal összetettebb, mert még a legbonyolultabb termelés felett is az ember áll. Az ember a legdrágább kincs a munkafolyamatban. Marx azt állítja, hogy az ember reakciói alapján összetettebb a legbonyolultabb gépnél is.

Irodalom

Vladimir Farkas: Bronliv Kubović, Jakov Sirotković, Vladimir Stipetić, „Ekonomika Jugoslavije — opšti deo”. — Izdanje „Informatora”, Zagreb, 1973.

Platforma za primene stavova i odluka Kongresa SKJ. — Izdanje NIŠP „Vjesnik”, Zagreb, 1973.

Karl Marx: Kapital — „Kultura” Beograd, 1958.

Nikola Miljanović: Novac i kredit. — Izdanje 1968.

Ivo Perišin: Kreditno-monetarna politika. — Izdanje „Informator” Zagreb, 1967.

Marko Novosel: Biologija za inženjere. — Izdanje „Panorama”, Zagreb, 1965.

Rezime

Marksistička misao o savremenoj jugoslovenskoj ekonomiji

Ovaj rad predstavlja u stvari referat pripremljen za već tradicionalni oblik saradnje studenata ekonomskih fakulteta u Jugoslaviji, tačnije rečeno Simpozium studenata ekonomskih fakulteta.

U uvodnom delu rada dati su opšti momenti interesantni za ekonomsku politiku vezanu za uslove stabilnog privrednog razvoja. Uvodni deo sadrži i kraću analizu nekih relevantnih Marksovih misli.

Težište rada predstavlja analiza konkretnih problema jugoslovenske ekonomije i načina njihovog teoretskog tretiranja kod nekih već afirmisanih jugoslovenskih ekonomista. U te specifične probleme spadaju: investiciona politika, kreditno monetarna politika i kadrovska politika. Najrazuđenije posmatrana je kreditno monetarna politika u uslovima stabilnog privrednog razvoja.

Svi navedeni problemi analizirani su sa stanovišta uslova stabilnog privrednog razvoja. Posebna pažnja posvećena je opštim ciljevima i zadacima analiziranih politika. U radu su navedeni autentični tekstovi nekih poznatih jugoslovenskih autoriteta. Pri kraju svake analize dati su kraći osvrti na neke bitne opšte probleme pojedinih politika privrednog razvoja naše zemlje.

Zusammenfassung

Der marxistische Gedanke über die zeitengenössische jugoslawische Ökonomie

Diese Arbeit stellt eigentlich ein Referat dar, das für die schon Tradition gewordene Zusammenarbeit von Studenten der wirtschaftswissenschaftlichen Fakultäten in Jugoslawien vorbereitet wurde. Offiziell heisst dieses Treffen Symposium der Studenten der Wirtschaftswissenschaften.

Im einleitenden Teil dieser Arbeit wurden die allgemeinen Momente gegeben, die für die Wirtschaftspolitik — im Zusammenhang mit den Bedingungen für eine stabile wirtschaftliche Entwicklung — von Interesse sind. Desgleichen enthält dieser Teil eine kürzere Analyse einiger relevanter Gedanken von Marx.

Der Schwerpunkt der Arbeit ist eine Analyse konkreter Probleme der jugoslawischen Wirtschaft und die theoretische Behandlungsweise dieser Fragen seitens einiger schon renomierter jugoslawischer Wirtschaftswissenschaftler.

Zu diesen spezifischen Problemen gehören Fragen der Investitions-, Kredit- und Monetär- sowie der Kaderpolitik. Am eingehendsten wird die Frage der Kredit- und der monetären Politik behandelt, unter den Bedingungen einer stabilen wirtschaftlichen Entwicklung.

Alle angeführten Probleme wurden vom Standpunkt der stabilen wirtschaftlichen Entwicklung analysiert. Besondere Aufmerksamkeit wurde den allgemeinen Zielen und Aufgaben der analysierten Politiken gewidmet. In der Arbeit wurden authentische Texte eminenten jugoslawischer Wirtschaftswissenschaftler angeführt. Abschliessend zu jeder Analyse wurden kürzere Rückblicke auf einige der wesentlichen Probleme einzelner Politiken der wirtschaftlichen Entwicklung unseres Landes gegeben.